

امیل دور کیم

و

اصول روش جامعه شناسی

www.ketab.ir



امیل دورکیم و اصول روش جامعه‌شناسی

نویسنده: امیل دورکیم، اصل، ۱۳۴۶-

موضوع: دورکیم، امیل، ۱۸۵۸-۱۹۱۷م.

موضوع: Durkheim, Emile - Criticism and interpretation

موضوع: جامعه‌شناسی

Sociology: موضوع

شابک: ۶-۱-۹۹۸۷۰-۶۰۰-۹۷۸-۱۸۴ ص

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۸

رده‌بندی دیویی: ۳۰۱/۰۹۲۴

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۲۷-د ۴۷۹/HM

شماره کتابشناسی ملی: ۵۱۳۳۷۲۸



نویسنده:	امیل دورکیم و اصول روش جامعه‌شناسی
طرح جلد:	نشرین صدقیان
صفحه‌آرایی:	مهداب سلیمی
شابک:	۹۹۸۷۰-۱-۶-۹۷۸-۶۰
تیراژ:	۲۰۰ نسخه
نشانی:	خیابان آزادی - خیابان حیدرآده جنوبی - نبش کوچه وزیری - ساختمان ۱۴۰ پلاک ۹۰ - واحد ۲
تلفن:	۰۹۱۰۱۲۹۵۱۷ - ۶۶۵۹۷۸۷۰-۴
مرکز پخش:	خیابان انقلاب - خیابان دانش - خیابان شهدای ژاندارمری - کتابفروشی انجمن صنفی - کارفرمایی: تهران
تلفن:	۶۶۵۹۷۸۷۰-۴
تلفکس:	۶۶۵۹۷۸۷۴
پست الکترونیک:	Azarbizhan1368@gmail.com
قیمت:	۲۸۰۰۰۰ ریال



همه‌ی حقوق چاپ و نشر این اثر انحصاراً برای نشر دیرمان محفوظ است. هر گونه استفاده‌ی تجاری از این اثر یا تکثیر آن به هر صورت (چاپ، فتوکپی، کتاب صوتی و الکترونیک و نشر در فضای مجازی) کلاً و جزأً ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

فهرست

۹.....	سخنی با خواننده
۱۳.....	مقدمه
۲۳.....	چرایی واقعی اجتماعی
۳۷.....	راعد مشاهده واقعی اجتماعی
۷۱.....	تراعد تشخیص واقعی اجتماعی بهنجار و نابهنجار
۱۰۳.....	قواعد تشکیل انواع اجتماعی
۱۱۵.....	قواعد تبیین و فهم اجتماعی
۱۵۵.....	قواعد حجت آوری جامع شناخت
۱۷۲.....	نتیجه گیری
۱۷۹.....	جمع بندی
۱۸۳.....	منابع

مقدمه

امیل دورکیم جامعه‌شناس فرانسوی در کنار کارل مارکس و ماکس وبر از بنیانگذاران جامعه‌شناسی شمرده می‌شود (Calhoun, 2002: 107). او توانست ضمن تأسیس جامعه‌شناسی تجربی و مطالعه‌ی کارکرد انسجام اجتماعی در نهادهای مختلف جامعه، به نام جامعه‌شناسی را به عنوان رشته‌ای دانشگاهی تثبیت کند. اولین کار او "تفسیر انار اجتماعی" (Durkheim, 1893/1964) بود که با "قواعد روش جامعه‌شناسی" (Durkheim, 1895/1982) تکمیل شد. وی پس از راه‌اندازی مجله‌ی سالانه‌ی جامعه‌شناسی (L'Année Sociologique) در سال ۱۸۹۸ میلادی، کتاب "خودکشی" (Durkheim, 1897/1951) را منتشر ساخت که با بررسی علمی راجع به نرخ‌های خودکشی میان جمعیت‌های کاتولیک و پروتستان مذکور، گشایشی در میان علوم اجتماعی با روان‌شناسی و فلسفه‌ی سیاسی مرزبندی کند. آخرین کتاب وی تحت عنوان "صور اولیه حیات دینی" (Durkheim, 1912/1965) نشانگر تناسب صور زندگی با انسجام اجتماعی در اندیشه‌ی وی بود. در این بین نیز به مباحث دیگری چون "آموزش و پرورش و

جامعه " (Durkheim, 1922)، "جامعه‌شناسی و فلسفه" (Durkheim, 1924)،
 "آموزش و پرورش اخلاقی" (Durkheim, 1925)، "سوسیالیسم و سن سیمون"
 (Durkheim, 1928) و "پراگماتیسم و جامعه‌شناسی" (Durkheim, 1955) نیز
 پرداخت.

دورکیم به تبع پوزیتیویسم اگوست کنت از منظر واقع‌گرایی معرفت
 شناختی، مدل فرضی-استنتاجی (hypothetico-deductive) را در علوم
 اجتماعی به کار می‌برد. برای او جامعه‌شناسی عبارت بود از علم نهادهای اجتماعی
 که به شکل نسبی باهم کار می‌کردند و تلاش این علم را به یافتن فاکت‌های
 اجتماعی در میان آنها به نهی باورها و حالات رفتاری نهادینه به‌وسیله‌ی
 جمع معطوف می‌ساختند. او به عنوان پیشرو جامعه‌شناسی کارکردگرا،
 ساخت‌های اجتماعی را در بنیت و نیرانشان بر کنش‌های افراد مد نظر
 داشت و تأکید می‌کرد جامعه‌شناس باید در این میان «فاکت‌های اجتماعی را
 به منزله اشیاء بنگرد» (Durkheim, 1895/1982: 14). در این میان حتی برخی
 اصطلاحات دورکیم مانند "آگاهی جمعی" (collective consciousness) از آن

زمان وارد قاموس متداول [جامعه‌شناسی] شده‌اند» (Simpson, 1987: 964:ix).

«دورکیم عمدتاً در پی تأسیس رشته‌ی دانشگاهی جدید جامعه‌شناسی بود».

(Calhoun, 2002: 105) به نظر او این علم در پی «تبیین انسجام اجتماعی
 خصوصاً حسب مقایسه‌ی جوامع سنتی و مدرن از حیث جایگزینی صنف و
 حزب و حرفه به جای دین و اخلاق و آداب و رسوم است».

(Allan, 2005: 102) در گذر از نظر به عمل نیز دورکیم در پی کاربردی کردن

این علم برآمد.

دغدغهی دورکیم جا انداختن جامعه‌شناسی به منزله‌ی علم بود (Popolo, 2011) و لذا نه تنها آن را محور پیوند همه‌ی علوم که فی‌نفسه علمی مستقل و متمایز می‌انگاشت. (Brinton and Nee, 2001) تنها پس از اثبات مآروعات علمی جامعه‌شناسی بود که می‌شد آن را به واسطه‌ی موضوع و روش، مستقل از متدین از فلسفه و روان‌شناسی و حتی علوم طبیعی در دانشگاه تثبیت کرد. همین‌جا به ناسی بر این پایه، کشف فاکت‌های اجتماعی در ساخت جامعه است. همان‌سبب زایش مکتب کارکردگرانی و بعدها مکتب ساختی-کارکردی در حورهی جامعه‌شناسی شد و اندیشه‌ورانی چون مارسل موس، موریس هالیواکس، سلسین باگل، آلرد رادکلیف-براون، تاکلت پارسنز، رابرت مرتن، ژان پیازه، کلود لوی-استروس، فردیناند دو سوسور، میشل فوکو، کلیفورد گرتز، پیتر برگر، رابرت بلر امثال آنان را ملهم ساخت.

دورکیم به همراه نظریه‌ی تقسیم کار اجتماعی فواین روش‌های جامعه‌شناختی را مطرح کرد تا هویت علمی جامعه را تضمین کند. عایت این روش مبین آن است که چگونه می‌توان واقعه‌ی اجتماعی را چونارسی مورد مشاهده قرار داد. بر طبق نظر دورکیم مشاهده باید حتی الامکان بی‌طرف و غیرشخصی باشد. واقعیت اجتماعی از منظر سایر واقعیت‌های اجتماعی و مستقل از ذهنیت مشاهده‌گر مورد مقایسه و آزمایش و تجربه قرار می‌گیرد.

«دورکیم در کاربرد جدی روش صحیح تطبیقی در مفهوم علمی پیشگام بود».

(Collins, 1975:539) از این نگره علم نه توصیف افراد که توصیف انواع است و بدون طبقه‌بندی جوامع به توصیف علمی نمی‌توان رسید. او در قیاس با تمثیل ارگانیکس‌گرای اسپنسر برای جامعه، به کارکرد بخش‌های جامعه در خدمت به کل پرداخت؛ آن کل که چیزی بیش از مجموع اجزایش می‌نماید. دورکیم از این حیث پیشرو مکتب کارکردگرایی در جناح آن شناخته می‌شود که کارکردگرایی کسانی چون ماکس وبر به واسطه‌ی تمرکز بر انگیزش‌های کنشی افراد و فردگرایی روش‌شناختی آن متمایز است.

واقعیت اجتماعی از نظر دورکیم هر نوع رفتاری است که از بیرون بر افراد تحمیل می‌شود یا به‌شود. را در بر می‌گیرد که به‌طور کلی در یک جامعه‌ی خاص به کار گرفته می‌شود در حالی که ضمناً مستقل از تظاهرات فردی باقی می‌ماند. واقعیت اجتماعی وسیعی و بی‌پایان دارد که بر اعمال افراد شامل است؛ چنان‌که توان تحمیلی آنها بر کنار از قدرت اجاری قوانین و مقررات رسمی از آیین‌های مذهبی یا هنجارهای خانوادگی نیز بر می‌زند. به علاوه علت تعیین‌کننده‌ی یک واقعیت اجتماعی باید در میان واقعیت‌های اجتماعی پیشین و نه در میان ایده‌های آگاهی فردی مورد بررسی قرار گیرد. پس واقعیتی با قدرت اجبار همراهند و لذا می‌توانند رفتارهای فردی را کنترل کنند. این پدیده‌ها البته قابل تحویل به زمینه‌ها و خاستگاه‌های زیست‌شناختی یا روان‌شناختی نیستند و در عین حال می‌توانند مادی (اشیای فیزیکی مثل پرچم) یا غیرمادی (معانی، احساسات برآمده از پرچم) باشند. با وجود این بسیاری از واقعیت‌های اجتماعی ابداً وجه مادی ندارند. حتی پدیده‌های فردی یا ذهنی

مانند عشق و آزادی یا خودکشی از سوی دورکیم چونان حقایق اجتماعی عینی در نظر گرفته می‌شوند. افراد تشکیل‌دهنده‌ی جامعه مستقیماً به خودکشی دست نمی‌زنند؛ بلکه خودکشی به عنوان یک واقعیت اجتماعی مستقل از خواست افراد در جامعه وجود دارد و توسط دیگر واقعیت‌های اجتماعی نظیر قواعد حاکم بر رفتار و وابستگی گروهی ایجاد می‌شود. این که فرد هم جامعه را ترک کند، این واقعیت را تغییر نمی‌دهد که این جامعه همچنان واجد میزانی از خودکشی است. خودکشی مانند سایر حقایق اجتماعی غیرمادی، مستقل از اراده فرد است. نمی‌توان بین ورود و به عنوان قوانین فیزیکی مانند گرانش نیز تأثیری قهری دارد. این تربیب وظیفه‌ی جامعه‌شناسی، کشف و تبیین ویژگی‌ها و خصوصیات چنین حقایق اجتماعی به روش تجربی - کمی (آماري) است.

جامعه از نظر دورکیم مجموعه‌ای از حقایق اجتماعی است. وی حتی بیش از چستی جامعه متوجه چگونگی ایجاد آن و سطح انسجام بود. مثلاً به نظر او تقسیم کار در جامعه مبین هنجارها، باورها و ارزش‌ها (آگاهی جمعی) پایه‌ای برای اخلاق شده تا آدمیان خودخواه را مرتبط سازد و یکپارچگی اجتماعی را در افکند. آگاهی جمعی اهمیت کلیدی برای جامعه دارد؛ زیرا بی‌آن بقای جامعه منتفی است. آگاهی جمعی در عین تولید و یگانه‌سازی جامعه می‌تواند زمینه‌ساز تعامل خود آگاه جمعی افراد به مدد آگاهی‌شان از یکدیگر گردد.